

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

دانشگاه یزد
دانشکدهٔ زبان و ادبیات
گروه زبان و ادبیات فارسی

پایان نامه
برای دریافت درجهٔ کارشناسی ارشد
زبان و ادبیات فارسی

جلوه‌های تمثیل در آثار سعدی

استاد راهنما
دکتر مهدی ملک ثابت

استاد مشاور
دکتر سید محمود الهام بخش

پژوهش و نگارش
سمانه عابدینی محمدی

مهرماه 1393

کلیه حقوق مادی و معنوی مترتب بر نتایج پایان مطالعات، ابتکارات و نوآوری‌های ناشی از تحقیق موضوع این پایان‌نامه متعلق به دانشگاه یزد است و هرگونه استفاده از نتایج علمی و عملی از این پایان‌نامه برای تولید دانش فنی، ثبت اختراع، ثبت اثر بدیع هنری و همچنین چاپ و تکثیر، نسخه‌برداری، ترجمه و اقتباس و ارائه مقاله در سمینارها و مجلات علمی از این پایان‌نامه منوط به موافقت کتبی دانشگاه یزد است.

به آنکه مرا آموخت تا بیا موزم؛
به آنکه ماده و مدّه انتظارش رامی کشد؛

به گلستان مهر و محبت: مادرم؛
به تمثال اینار و بردباری: پدرم؛
به جلوه گاه اخلاص و حمایت: برادرانم؛
به بوستان وفاداری و صداقت: خواهرانم؛
به زیباترین فرشته کوچک زندگی ما: صبا ی نازنین.

پاس نامه

تا قیامت، سخن اندر کرم و رحمت او
همه گویند و یکی گفته نباید ز هزار
نعمت بار خدایا، ز عدد بیرون است
شکر انعام تو هرگز نکند شکر گزار

به مصداق { من لم یسکر المخلوق، لم یسکر الخالق } شایسته است از استاد فریخته و فرزند، دکتر مهدی ملک ثابت، که با وجود تصدی در مقام ریاست دانشکده ادبیات، بزرگوارانه و با سه صدر، راهنمایی این پایان نامه را تقبل فرمودند، قدردانی و تشکر می‌کنم.

نیت پاس و قدردانی خود را از استاد کرامت‌دور و فاضل، دکتر سید محمود الهام بخش، به عمل خواهم آورد که به مصداق { و شاورهم فی الامر }، دلسوزانه و باروی گشاده، پاسخگوی سوالات بنده بودند و از پیچ کوششی در تنظیم این رساله دین نورزیند.

همچنین، بر خود لازم می‌دانم که از مدیر محترم گروه زبان و ادبیات فارسی، دکتر محمد رضا تجاریان، و دیگر استادان بزرگوارانی که از محضرشان کسب علم کرده‌ام، به سبب سعی و تلاش بی‌وقفه ایشان در اعطای جایگاه فضل و ادب، پاسگزاری نمایم.

سمازعلیدینی محمدی

چکیده

مشرف‌الدین مصلح بن عبدالله شیرازی (609-694) متخلص به «سعدی» نویسنده اندرزگو و شاعر حکمت سرای قرن هفتم هجری قمری است. او تخلص خود را از نام اتابک مظفرالدین سعد بن ابوبکر بن سعد بن زنگی گرفته است. وی در سال ۶۵۵ سعدی‌نامه (بوستان) را به نظم درآورد و در سال بعد (۶۵۶) گلستان را تألیف کرد. دیگر آثار او قصاید فارسی، غزلیات، قطعات، ترجیع‌بند، رباعیات، مقالات و قصاید عربی است که تحت عنوان کلیات سعدی گردآوری شده است. وی قسمت عمده آثار خود را به بیان اندیشه‌های تعلیمی اختصاص داده است، چنانچه علاوه بر گلستان و بوستان در بسیاری از غزلیات و قصاید خود به مسائل تعلیمی گریز می‌زند و برای انجام این کار به نحو مؤثری از ابزارهای بلاغی بهره می‌برد. تمثیل یکی از کارآمدترین ابزارهای بلاغی اوست که به مناسبت‌های مختلف و با شیوه‌های گوناگون برای ابلاغ پیام اخلاقی از آن بهره می‌گیرد. کاربرد تمثیل در آثار او با چنان ظرافتی همراه است، که بسیاری از شگردهایش در استفاده از تمثیل را در نوع خود کم نظیر دانسته‌اند. استفاده از امثال عامیانه که حاصل مطالعه جهان‌بینی و نیز سفرهای دور و دراز سعدی است، یکی از ویژگی‌های اصلی سبک او به شمار می‌رود. برخی از این امثال در روزگار سعدی جنبه ضرب‌المثل داشته‌اند و برخی دیگر به دلیل ایجاز، جذابیت و عمق معنی بعد از او به مثل سائر تبدیل شده است. او برای زیبا نمودن تمثیلاتش از آرایه‌ها، ابزار و

عناصر مختلف نظیر تلمیح، جابجایی مشبّه و مشبّه به، رعایت تناسب لفظی بین مشبّه و مشبّه به بهره می‌گیرد. سعدی با 21150 تمثیل پیشرو تمثیل پردازان ایران به شمار می‌رود. او از انواع تمثیل در کلام خود بهره برده است. در این میان تشبیهات تمثیلی و پس از آن استعاره‌های تمثیلیه بیشترین تعداد را به خود اختصاص داده است. حکایت تمثیلی او گاه به شکل مناظره و گاه به شکل روایت است و گاهی ساختار داستانی دارد. شخصیت داستان‌های وی انسان، حیوان و اشیا هستند. او در بیان این حکایات از الحان مختلف در خطاب به خوانندگان استفاده می‌کند و زبان او حدّ میانه‌ای از سبک خراسانی است.

کلمات کلیدی

فارسی: سعدی، ادبیات تعلیمی، تمثیل، ارسال‌المثل، داستان‌های تمثیلی، نقد ادبی، فنون بلاغی.

انگلیسی: Sa'adi, Didactic Literature, Allegory, Proverb, Allegorical Stories, Literary Criticism, Rhetorics.

فهرست مطالب

فصل اول: مبادی تحقیق.....	1-6
1-1- تعریف موضوع.....	3
2-1- هدف.....	4
3-1- سابقه تحقیق.....	5
4-1- کلمات کلیدی.....	6
5-1- سؤالات پژوهشی.....	6
6-1- روش تحقیق.....	6
فصل دوم: سعدی و خاستگاه اندیشگی او.....	7-52
1-2- زندگی و شرح احوال.....	9
1-1-2- نام و نسب سعدی.....	9
2-1-2- ولادت سعدی.....	10
3-1-2- خانواده سعدی.....	12
4-1-2- کودکی و نوجوانی سعدی.....	13
5-1-2- ادوار زندگی سعدی.....	14
6-1-2- تحصیلات و مسافرت‌های سعدی.....	15
7-1-2- بازگشت به موطن.....	23
8-1-2- درگذشت سعدی.....	24
2-2- اوضاع زمانه.....	27
3-2- آثار سعدی.....	30
4-2- مقلدان سعدی.....	36
5-2- شیوه تقلید از گلستان.....	39

- 6-2- ممدوحان سعدی 41
- 7-2- دیدگاه کلامی و عقیده مذهبی سعدی 43
- 8-2- تأثیر و تأثرات سعدی 41
- 9-2- ویژگی اشعار سعدی 46
- 10-2- سبک ویژه سعدی 49
- فصل سوم: تمثیل و جایگاه آن در جهان اسلام، ادبیات ایران و زبان فارسی 53-182**
- 1-3- معنای لغوی تمثیل 56
- 2-3- معنای اصطلاحی تمثیل 60
- 3-3- سیر تاریخی کاربرد تمثیل 77
- 4-3- انواع تمثیل 80
- 1-4-3- از دیدگاه موضوعی 80
- 1-1-4-3- در معنای عام 81
- 2-1-4-3- در معنای خاص 81
- 1-2-1-4-3- تشبیه تمثیل 82
- 2-2-1-4-3- استعاره تمثیلیه 82
- 3-2-1-4-3- داستان‌های تمثیلی و انواع آن 83
- 1-3-2-1-4-3- انواع داستان‌های تمثیلی بر اساس قهرمان داستان 83
- 1-1-3-2-1-4-3- پارابل 85
- 2-1-3-2-1-4-3- فابل / تمثیل حیوانی 86
- 3-1-3-2-1-4-3- داستان - مثال / اگزمپلوم (Exemplum) 87
- 2-3-2-1-4-3- انواع داستان‌های تمثیلی براساس محتوا 89
- 1-2-3-2-1-4-3- تمثیل اخلاقی 89
- 2-2-3-2-1-4-3- تمثیل سیاسی - تاریخی 90

- 90.....تمثیل اندیشه 3-2-3-2-1-4-3
- 91.....تمثیل رمزی 4-2-3-2-1-4-3
- 91.....تمثیل در قالب رؤیا (Dream Allegory) 5-2-3-2-1-4-3
- 91.....اسطوره 6-2-3-2-1-4-3
- 92.....افسانه‌های عمومی / فولکلور 7-2-3-2-1-4-3
- 93.....انواع داستان‌های تمثیلی بر اساس صورت ظاهری 3-3-2-1-4-3
- 93.....مثل، ضرب المثل، مثل سائر 1-3-3-2-1-4-3
- 94.....اسلوب معادله 2-3-3-2-1-4-3
- 94.....از دیدگاه تاریخی 2-4-3
- 95.....بررسی سیر تاریخی تمثیل بر اساس کتب عربی 1-2-4-3
- 96.....بررسی سیر تاریخی تمثیل بر اساس تألیفات فارسی 2-2-4-3
- 97.....رابطه تمثیل و تشبیه 5-3
- 98.....تعریف تشبیه 1-5-3
- 98.....ارکان تشبیه 2-5-3
- 99.....انواع تشبیه 3-5-3
- 109.....رابطه تمثیل و استعاره 6-3
- 109.....تعریف استعاره 1-6-3
- 110.....ارکان استعاره 2-6-3
- 111.....انواع استعاره 3-6-3
- 111.....انواع استعاره از نظر تشبیه 1-3-6-3
- 111.....انواع استعاره به اعتبار مستعار 2-3-6-3
- 112.....انواع استعاره به اعتبار ذکر لوازم طرفین 3-3-6-3
- 113.....انواع استعاره به اعتبار طرفین 4-3-6-3

- 114..... 3-6-5- استعاره به اعتبار جامع
- 118..... 3-7- رابطه تمثيل و كنايه
- 119..... 3-8- رابطه تمثيل و ارسال المثل
- 119..... 3-8-1- تعريف ارسال المثل
- 122..... 3-8-2- راههای شناخت ارسال المثل
- 124..... 3-9- رابطه تمثيل و اسلوب معادله
- 125..... 3-10- رابطه تمثيل با رمز، سمبول و نماد
- 125..... 3-10-1- تعريف رمز
- 127..... 3-10-2- تعريف سمبول
- 127..... 3-10-3- تعريف نماد
- 128..... 3-10-4- سابقه رمز پردازي در ادبيات فارسي
- 131..... 3-10-5- رمز و سمبول در اصطلاح علمای بلاغت
- 132..... 3-10-6- رابطه نماد با ديگر صورخيال
- 132..... 3-10-6-1- نماد و استعاره
- 132..... 3-10-6-2- نماد و كنايه
- 133..... 3-10-6-3- نماد و نشانه
- 134..... 3-10-7- عوامل رويکرد به کاربرد زبان نمادين
- 134..... 3-10-7-1- عوامل سياسي و اجتماعي
- 134..... 3-10-7-2- ضرورت هنري
- 135..... 3-11- رابطه تمثيل و اسطوره
- 137..... 3-12- رابطه تمثيل با ضرب المثل
- 138..... 3-13- اهداف و فوايد تمثيل
- 142..... 3-13-1- آشکار ساختن روحيات و تجربيات اقوام مختلف

- 142..... 2-13-3- حسّی نمودن مسائل عقلی
- 142..... 3-13-3- تنزل معارف بلند و نزدیک نمودن راه
- 143..... 4-13-3- تأثیرگذاری بر مخاطب
- 143..... 5-13-3- کاستی از تلخی پند و اندرز
- 143..... 6-13-3- ایجاد تنوع و انبساط خاطر
- 143..... 7-13-3- انتقال معانی بسیار در قالب الفاظ کم(ایجاز)
- 143..... 8-13-3- آرایش و زینت بخشیدن به کلام
- 144..... 9-13-3- خاموش کردن افراد لجوج و عنود
- 145..... 14-3- اقسام و شاخه‌های مختلف تمثیل در علوم بلاغی
- 145..... 1-14-3- اقسام تمثیل در علم بدیع
- 146..... 2-14-3- اقسام تمثیل در علم بیان
- 147..... 15-3- جایگاه تمثیل در ادب پیش از اسلام
- 151..... 16-3- جایگاه تمثیل در قرآن کریم
- 156..... 1-16-3- ویژگی‌ها و اهداف تمثیلات قرآنی
- 159..... 2-16-3- تقسیم‌بندی امثال قرآن
- 162..... 3-16-3- شیوه‌های تمثیلات قرآنی
- 163..... 17-3- جایگاه تمثیل در احادیث و روایات اهل بیت
- 165..... 1-17-3- نمونه‌هایی از تمثیل‌های نبوی
- 166..... 2-17-3- نمونه‌هایی از امثال نبوی
- 167..... 3-17-3- نمونه‌هایی از امثال منقول از حضرت علی(ع)
- 168..... 18-3- تمثیلات وارده از زبان عربی
- 175..... 19-3- جلوه‌های تمثیل در آثار منثور فارسی
- 178..... 20-3- تمثیل و انواع آن در ادبیات منظوم فارسی

- 182.....تمثیلات حکیمانه(فلسفی).....1-20-3
- 184.....تمثیلات عارفانه.....2-20-3
- 185.....تمثیلات عاشقانه.....3-20-3
- 183-228..... فصل چهارم: جلوه‌های تمثیل در کلیات سعدی**
- 188.....تمثیلات سعدی از نظر زبانی(امثال و حکم).....1-4
- 189.....تمثیلات سعدی از نظر هنری.....2-4
- 192.....تمثیلات هنری در آثار منثور سعدی.....1-2-4
- 193.....تشبیهات و استعارات تمثیلی در گلستان سعدی.....1-1-2-4
- 193.....باب اول (در سیرت پادشاهان).....1-1-1-2-4
- 196.....باب دوم(در اخلاق درویشان).....2-1-1-2-4
- 197.....باب سوم (در فضیلت قناعت).....3-1-1-2-4
- 199.....باب چهارم (در فواید خاموشی).....4-1-1-2-4
- 199.....باب پنجم (در عشق و جوانی).....5-1-1-2-4
- 200.....باب ششم (در ضعف و پیری).....6-1-1-2-4
- 201.....باب هفتم (در تأثیر تربیت).....7-1-1-2-4
- 202.....باب هشتم (در آداب صحبت).....8-1-1-2-4
- 206.....تشبیهات و استعارات تمثیلی در رسائل نثر.....2-1-2-4
- 213.....داستان‌های تمثیلی در آثار منثور سعدی.....3-1-2-4
- 215.....تمثیلات هنری در آثار منظوم سعدی.....2-2-4
- 217.....تشبیهات و استعارات تمثیلی در آثار منظوم سعدی.....1-2-2-4
- 218.....حکایت‌های تمثیلی.....2-2-2-4
- 229-318..... فصل پنجم: تحلیل تمثیلات سعدی**
- 237.....اندیشه‌های دینی.....1-5

- 238.....1-1-5- توصیه به معرفت و خدانشناسی
- 238.....2-1-5- لزوم یکی بودن ظاهر و باطن
- 239.....3-1-5- ترک گناه و رعایت زهد و ورع
- 240.....4-1-5- بی‌اعتباری دنیا و توجه به سرای آخرت
- 240.....5-1-5- صراط مستقیم
- 240.....6-1-5- پرهیز از حرص
- 241.....7-1-5- پاداش منطبق بر عمل
- 242.....8-1-5- اعتقاد به قضا و قدر الهی
- 243.....2-5- اندیشه‌های حکیمانه
- 248.....1-2-5- پنجه نیفکندن با زورمند
- 249.....2-2-5- قناعت و شکسته نفسی
- 250.....3-2-5- توأمان بودن نیکی و بدی
- 250.....4-2-5- اصالت ذات
- 251.....5-2-5- بازنگشتن گذشته
- 251.....6-2-5- نحوه رفتار با مردم پست و مردم نیک
- 252.....7-2-5- توأمان بودن رنج و گنج
- 253.....8-2-5- مقدم داشتن اندیشه بر گفتار
- 253.....3-5- اندیشه‌های عاشقانه
- 253.....1-3-5- شکایت از دوست و پناه به او
- 254.....2-3-5- جدایی عشق از زهد
- 254.....3-3-5- نگفتن حدیث دوست با دشمن
- 255.....4-3-5- تحمّل آزار دوست و عدم نزاع با او
- 255.....5-3-5- بی‌اعتنایی معشوق به عاشق

- 256.....تفاوت جایگاه عاشق و معشوق6-3-5
- 257.....وفاداری.....7-3-5
- 257.....امید.....8-3-5
- 257.....رسوا شدن و سرزنش شنیدن9-3-5
- 258.....ناصری بر عشق و معشوق10-3-5
- 259.....بیان مسائل اجتماعی4-5
- 263.....اوضاع اجتماعی1-4-5
- 265.....تأثیر همنشینی2-4-5
- 266.....مردم‌شناسی3-4-5
- 267.....طبقات اجتماعی4-4-5
- 268.....فرهنگ و ادب5-4-5
- 269.....آداب و رسوم اجتماعی6-4-5
- 271.....بیان مسائل فردی و خاطره گویی5-5
- 272.....بصره1-5-5
- 272.....سنجار2-5-5
- 272.....کوفه3-5-5
- 273.....دیار بکر(منطقه‌ای کنار دجله).....4-5-5
- 273.....حجاز5-5-5
- 274.....مراکش6-5-5
- 274.....طرابلس7-5-5
- 274.....حلب8-5-5
- 275.....روم9-5-5
- 275.....کیش10-5-5

- 276..... 11-5-5 - بلخ بامیان
- 277..... 12-5-5 - سومنات
- 277..... 13-5-5 - سفر حج
- 278..... 14-5-5 - شام
- 279..... 15-5-5 - دمشق
- 280..... 16-5-5 - مصر
- 280..... 17-5-5 - همدان
- 280..... 18-5-5 - اصفهان
- 280..... 19-5-5 - بازگشت به شیراز
- 283..... 6-5 - تحلیل تمثیلات سعدی از نظر خاستگاه
- 284..... 1-6-5 - حکایت‌های تمثیلی برخاسته از ذهن خلاق سعدی
- 285..... 2-6-5 - تمثیلات حاصل از تجربیات سعدی
- 285..... 3-6-5 - برداشتی از کتب پیشینیان و آثار دینی
- 285..... 1-3-6-5 - قرآن و حدیث
- 294..... 2-3-6-5 - آثار ادبی پیش از خود
- 294..... 1-2-3-6-5 - فردوسی و اندیشه‌های باستانی دیگر نویسندگان
- 295..... 1-1-2-3-6-5 - در بی‌وفایی گیتی
- 296..... 2-1-2-3-6-5 - خردمندان دچار حرمان‌اند
- 296..... 3-1-2-3-6-5 - ترغیب به خاموشی
- 296..... 4-1-2-3-6-5 - نخست اندیشه و آنگهی گفتار
- 297..... 5-1-2-3-6-5 - پرهیز از ستایش خویشتن
- 297..... 6-1-2-3-6-5 - عفو کردن کسی که بدی کرده است
- 297..... 7-1-2-3-6-5 - پرهیز از شتاب

- 298.....5-6-3-2-1-8 هر چه در اجتماع روی می دهد برعهده پادشاه است.....
- 298.....5-6-3-2-1-9 حکمران مردم نواز است.....
- 299.....5-6-3-2-1-10 فضیلت سکوت و خاموشی.....
- 300.....5-6-3-2-1-11 قناعت.....
- 303.....5-6-3-2-2-2 منابع عرفانی (داستان‌هایی از زندگی عارفان و بزرگان دین).....
- 305.....5-6-3-2-2-1 دعای باران.....
- 307.....5-6-3-2-2-2 سوختن بازار بغداد.....
- 308.....5-6-3-2-2-3 انگشتی عمر بن عبدالعزیز.....
- 309.....5-6-3-2-2-4 مرد نیکوکار.....
- 311.....5-6-3-2-2-5 صوفی باده خوار.....
- 312.....5-6-3-2-2-6 پارسا و جوان بربط نواز.....
- 313.....5-6-3-2-2-7 مهمانسرای ابراهیم خلیل.....
- 314.....5-6-3-2-2-8 شبلی و مور.....
- 314.....5-6-3-2-2-9 طبابت ابراهیم خواص.....
- 315.....5-6-3-2-2-10 تشبیه قصر ابراهیم ادهم به کاروانسرا.....
- 316.....5-7-7-7 عناصر به کار رفته در تمثیلات سعدی.....
- 320.....5-7-1 رعایت تناسب لفظی بین مشبّه و مشبّه به در تمثیل.....
- 321.....5-7-2 تمثیل تلمیحی (ذکر تمثیل با استفاده از تلمیح).....
- 322.....5-8-8 ابداعات سعدی در تمثیل.....
- 322.....5-8-1 آوردن تمثیل‌های عربی.....
- 322.....5-8-2 به کارگیری عنصر طنز در تمثیل.....
- 323.....5-8-3 گنجاندن تلمیحات در تمثیل.....
- 323.....5-8-4 استفاده از تمثیل در دو قالب نظم و نثر.....

323.....	5-8-5- استفاده از آرایهٔ جمع در تمثیل، بویژه در نظم.....
323.....	5-8-6- استفاده از مبنای قرآن و حدیث در تمثیل، بویژه در امثال.....
324.....	5-8-7- حضور چشمگیر دانسته‌های علمی در تمثیل.....
324.....	5-8-8- استفاده از تمثیل‌های اجتماعی و انتقادی.....
325.....	5-8-9- سهل و ممتنع بودن زبان در ساختار تمثیلات.....
325.....	5-8-10- استفاده از آرایهٔ حسن تعلیل در اغلب تمثیلات.....
325.....	5-8-11- استفاده از تشبیه بعید و غریب در محلّ تمثیل.....
325.....	5-8-12- بازسازی و موازی‌پردازی برای امثال و تمثیلات پیشین.....
326.....	5-8-13- تنوع مضامین.....
319-324.....	فصل ششم: نتیجه‌گیری.....
325-406.....	ضمایم.....
335.....	7-1- امثال و حکم.....
387.....	7-2- تشبیهات تمثیلی.....
410.....	7-3- استعارات تمثیلی.....
407-427.....	فهرست منابع و مآخذ.....

فصل اول

مبادی تحقیق

1-1- تعریف موضوع

سعدی شیرازی (694-609 هـ.ق.) در اوایل قرن هفتم هجری در خانواده‌ای از تبار عالمان دین در شیراز ولادت یافت. در اوان جوانی به بغداد رفت و در مدرسه نظامیه که خاص شافعیان بود به تحصیل علوم دینی و ادبی همت گماشت. سپس به عراق، شام و حجاز سفر کرد و در اواسط قرن هفتم هجری و در عهد حکومت اتابک سلغری، ابوبکر بن سعد زنگی (658-623 هـ.ق.)، به شیراز بازگشت و منظومه حکمی بوستان را در سال 655 هجری به وی تقدیم کرد. در سال بعد، گلستان را در مواعظ و حکم به نثر مزین آمیخته به نظم به نام شاهزاده سعد بن ابوبکر درآورد. از آن پس، قسمت عمده عمر خود را در شیراز زیست و در سال 691 هجری درگذشت و در همان شهر، دفن شد. او در کنار فردوسی، حافظ و مولانا جلال‌الدین بلخی، یکی از چهار شاعر بزرگ فارسی است. غزل عاشقانه در شعر او به بالاترین حد لطافت و زیبایی رسیده که حاوی لطیف‌ترین معانی در ساده‌ترین، فصیح‌ترین و کامل‌ترین الفاظ است. سخنان او از لحاظ مفهوم یا دربردارنده مضامین و امثال و حکم پیشینیان است و یا حاصل تجربیات خود او که پس از وی، بر زبان مردم جاری شده است و در شمار امثال و حکم مردم ایران قرار گرفته است. وی همواره مورد تقلید شاعران و نویسندگان پارسی‌گوی ایران و خارج از ایران بوده است. آثار منشور دیگرش غیر از گلستان، مجالس پنج‌گانه، نصیحة‌الملوک، رساله عقل و عشق و تقریرات ثلاثه است و اشعارش به قصاید، مراثی، ترجیعات، چند مجموعه غزل (شامل طیبیات، بدایع، خواتیم و غزلیات قدیم)، مقطعات و جز آن تقسیم می‌شود.

تمثیل از اصطلاحات بلاغی و در حوزه دانش بیان است. این تعبیر در لغت، به معنای مثل آوردن و داستان یا حدیثی را به عنوان مث+ال بیان کردن آمده است و در اصطلاح بلاغی و بیانی، دارای دو مفهوم عام و خاص است. در معنای عام، مرادف لفظ تشبیه و در معنای خاص شامل سه صنعت تشبیه تمثیل، استعاره تمثیلیه و داستان تمثیلی است.

در جلد شانزدهم دائرة المعارف بزرگ اسلامی ذیل عنوان «تشبیه تمثیل»، به نظر جرجانی اشاره شده است که در تشبیه تمثیل، وجه شبه از امور متعدد وابسته به یکدیگر انتزاع شود و در